

ІНКЛЮЗІЯ ТА КІНЕМАТОГРАФ

Галина Груць,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки та менеджменту освіти
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
E-mail: hrutsg@ukr.net

Відтоді, як тема аутизму актуалізувалася в нашій країні, значно більшій кількості дітей почали ставити діагноз «розлад аутистичного спектру» (РАС), а дорослі поглибили свої знання про дітей з особливими освітніми потребами, збагнули, що таке інклюзивна освіта. Згідно з дослідженнями, які проводилися у США, 1 з 63 дітей мають розлади РАС. Але й досі тема аутизму оточена численними міфами. У відповідь на соціальний запит з'являється все більше фільмів на цю тему. Сьогодні кіно про людей з особливостями розвитку та поведінки говорить з нами зрозумілою мовою й розповідає просто про складне. Авжеж, такі фільми є найпотужнішим мотиватором у досягненні своєї мети. Вони допомагають підліткам адаптовуватися до життя у світі, де ти не дуже схожий на інших, вчать долати, здавалося б, непереборні перешкоди і досягти своєї мрії, навіть якщо все довкола супроти тебе.

Історія таких фільмів починається з відомих «Людина дощу», «Форест Гамп», «Я Сем», «Ігри розуму». Безперечно, всі вони нескінченно цікаві з погляду історії, драматургії та акторської роботи. Однак я хотіла б зупинитися на фільмах, заснованих на реальних історіях, які можуть допомогти дитині, що дорослішає, асоціювати себе з іншим, який не схожий на решту. Щоб продовжувати йти вперед, домагатися свого, долати страх і вірити у своє призначення. У цих фільмах розповідається про те, як людям, які спочатку опинилися у надскладній життєвій ситуації, вдалося знайти себе в професії, довести свою спроможність і право отримати саме цю роботу, обіймати саме цю посаду та подолати,

незважаючи на свої особливості, опір цілого суспільства. Як, наприклад, у серіалі «Добрий лікар» (2017) на зібранні ради правління лікарні звучать аргументи: «Аутист? Хоче бути хірургом? Там, де треба спілкуватись із людьми? Ви серйозно?!».

Перегляд таких фільмів студентами – це значний крок у бік інклюзивного мислення в світовому телепродукті. Вони не лише розкривають складні теми, а й подають їх глядачам з гідністю, щирістю та співчуттям. Стрічки інклюзивної тематики важливі для формування нової культури прийняття, де кожна людина – не проблема, а можливість для глибшого розуміння.

Глядач мимоволі задається запитаннями: «Як таким хлопчикам і дівчаткам вдається пройти цей шлях: спершу закінчити школу, відтак вищий освітній заклад, написати, захистити й отримати диплом бакалавра чи магістра, потім знайти роботу, довести, що вони здатні її виконувати навіть краще за інших і продемонструвати це на практиці?». Гадаю, що це неймовірний приклад, який надихає дітей з особливими освітніми потребами. Адже дитині з ОМЖ та її батькам доводиться докладати на цьому шляху кілотонни зусиль, на відміну від звичайних середньостатистичних підлітків із добрими оцінками в анамнезі, з репетиторами, мовними школами й відсутністю серйозних проблем у комунікаціях, окрім підліткових.

У нашій країні молодій людині з ООП вступити до вищого освітнього закладу – десь на межі людських можливостей. А займатися улюбленою справою і робити це успішно – не просто відмінний результат, це справжня перемога і подвиг, це досягнення космічної величини у межах долі однієї людини.

Щороку студентам пропоную перелік фільмів на педагогічну тематику, зокрема, про людей з ООП. Звісно, цей список не повний. Упевнена, що є ще авторське кіно, етно-фільми, які не перекладені або просто маловідомі, але й тих, які є у переліку, достатньо, щоб один

конкретний підліток надихнувся і повірив у свої сили, зміг побачити себе збоку, співвіднести свої труднощі та сумніви з тим, що відчуває дитина з особливими потребами розвитку. І це, можливо, додасть йому трохи більше сили й упевненості внутрішньо відштовхнутися, глибше вдихнути і продовжити свій шлях уперед, навіть якщо все довкола проти, навіть якщо ніхто в нього зараз не вірить. Бо якщо спромоглися герої фільмів, то і я зможу. Серед запропонованих фільмів варто проаналізувати декілька:

1. «Хороший лікар» (2017 рік, країна: США, жанр: серіали, драма, режисер: Джон Дал, Сет Гордон, Майк Лісто). Серіал розповідає про лікаря із зовнішністю 15-річного підлітка, у якого діагностовано РАС та синдром Саванта. Хлопчик з дитинства мріяв бути хірургом, здобув освіту та проходить практику в одній із лікарень. Сюжет динамічний, захоплює з першого кадру. Кожен день Шону Мерфі доведеться боротися не лише з нерозумінням з боку колег, а й з власними особливостями розвитку. Його чекають невідомі хвороби, дивні випадки і смерті невиліковно хворих пацієнтів. Останнє особливо боляче б'є по самооцінці головного героя, який звинувачує себе в кожному летальному випадку. Важка робота може виявитися не під силу людині з такими особливостями розвитку, але сам Шон розуміє, що не здатний відмовитися від покликання.

2. «Темпл Грандін» (2010). Заснований на реальних подіях фільм про жінку з аутизмом, яку мама змушувала в дитинстві ходити до звичайної школи. Вона здобула освіту інженера та запропонувала сільськогосподарській промисловості новий і гуманний спосіб поводження з коровами на скотобійнях. Жодної крові у фільмі немає. Лише графіки, креслення та неймовірна воля дівчинки, для якої зайти у двері супермаркету вже було глобальною проблемою, а їй довелося відстоювати власну думку на виробничих нарадах. У мережі є реальні відео з виступами героїні на конференціях та велелюдних майданчиках. Це, напевно, вражає.

3. «Перед класом» (2008). Заснована на реальних подіях історія хлопчика з синдромом Туретта (часті та мимовільні рухи, тики й звуки, які можуть бути лякаючими та неприємними), який мріє бути вчителем. Він здобуває освіту й вірить у себе. Його цілком підтримують мама й друзі, але система не готова, аби в школі працювала людина з таким діагнозом і такими зовнішніми проявами, особливо в ролі учителя початкової школи. Поки він безуспішно пробиває стіну байдужості, керівництво однієї зі шкіл обережно вирішує з ним співпрацювати. Виходить чудовий досвід і чудовий результат, а для багатьох шкіл дуже показовий приклад!

4. «Хокінг» (2004). У головній ролі тоді ще маловідомий масовому глядачеві Бенедикт Камбербетч в історії про видатного вченого нашого часу Стівена Хокінга. Точніше про період, коли він, будучи студентом, захворів на невиліковну хворобу і водночас опинився на порозі найбільшого і фундаментального для науки відкриття про Всесвіт. Сьогодні його геній і репутація в науці не викликають ні в кого сумнівів. А в юності йому доводилося долати шалений опір наукової спільноти.

Відрадно, що в українському кінематографі теж почали з'являтися фільми про дітей з ООП. 2024 року вийшов восьмисерійний серіал «Сімейний консультант», який заслуговує на увагу завдяки своєму інклюзивному підходу. Головна героїня Світлана за фахом – психологиня. Після народження сина з розладом аутистичного спектру вона стикається з викликами, пов'язаними з вихованням дитини з особливими потребами. Сюжет мелодрами зосереджується на її особистому шляху прийняття й адаптації до нових обставин, а також на її професійній діяльності, спрямованій на допомогу іншим сім'ям у подібних ситуаціях. Серіал отримав позитивні відгуки за чутливу та реалістичну подачу теми інклюзії, а також за внесок у підвищення розуміння життя людей з особливими потребами в українському суспільстві.

Інклюзивні аспекти серіалу:

- репрезентація дітей з РАС: серіал висвітлює життя дітей із розладом аутистичного спектру, показуючи їх особливості та потреби;
- підтримка сімей: Світлана допомагає іншим батькам, які виховують дітей з особливими потребами, що підкреслює важливість психологічної підтримки та розуміння в суспільстві;
- підвищення обізнаності: через сюжет серіалу глядачі отримують можливість краще зрозуміти виклики, з якими стикаються сім'ї, що виховують дітей з інвалідністю, а також важливість інклюзивного підходу в освіті та соціалізації.

Студентам було запропоновано переглянути цей фільм. Згодом було проведено семінар-дискусію на тему: «Інклюзія, прийняття та підтримка у родині: роздуми над серіалом «Сімейний консультант», яка тривала 40 хвилин. Студенти відповідали на запитання викладача:

1. Як ви вважаєте, чому батькам буває складно прийняти діагноз дитини?
2. Що допомогло героїні змінити своє ставлення до сина?
3. Які внутрішні бар'єри долає Світлана?
4. Які виклики виникають у спілкуванні батьків з дітьми з РАС у школах, медичних установах?
5. Яким чином суспільство може бути підтримувальним середовищем?
6. Як ви оцінюєте роль психолога у серіалі?
7. Чи змінився ваш погляд на інклюзію після перегляду?
8. Як би ви підтримали знайомого в подібній ситуації?

Після завершення дискусії студенти виконали творчі завдання рефлексійного характеру:

1. Напишіть коротке повідомлення (1–2 речення), яке ви б надіслали героїні серіалу на підтримку.
2. Намалюйте чи опишіть метафору «особливої родини».
3. Складіть «інклюзивний маніфест» – 3 правила прийняття та підтримки.

Коментуючи зміст запропонованих завдань, студенти наголошували, що такі завдання викликають у них значно більшу зацікавленість, ніж обговорення питань семінару, оскільки вона максимально наближені до майбутньої професійної діяльності. «Водночас необхідно підкреслити, що вміння розв'язувати педагогічні, дидактичні чи психологічні кейси також є важливим компонентом у системі підготовки майбутніх учителів, оскільки їх виконання забезпечує формування загальних компетенцій» [1].

Таким чином, використання кінематографу в освітньому процесі ЗВО є однією з ключових умов підвищення якості освіти, оскільки «кінематограф має величезний потенціал на формування інклюзивної культури суспільства», а студенти мають змогу «транслявати свої компетенції у широкий соціальний контекст» [2].

Список використаних джерел:

1. Груць Г. Застосування кейс-методу в навчанні студентів закладів вищої педагогічної освіти. *Аксіопсихологічні вектори розвитку сучасної освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 19 – 20 жовтня 2023 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2023. С. 27-32
2. Груць Г. Кінематограф як інструмент інклюзивної освіти у вищій школі. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат. Матеріали IV Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю(онлайн) 25 квітня 2024 р.* / Упоряд. З. І. Удич, І. М. Шульга. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 65-72.